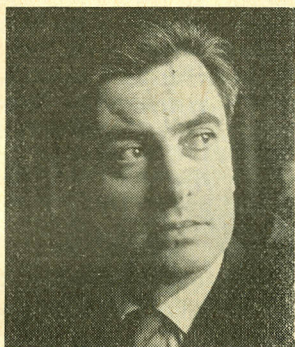


TÁJÉKOZTATÓ

Beszélgetés Csanádi Imrével és Rab Zsuzsával

A rokonszenves költő-házaspár: Csanádi Imre, mai költészetünk egyik érdekes egyénisége, és Rab Zsuzsa, a kitűnő műfordító költészetében és irodalmi érdeklődésében sok a rokon vonás, költői indulásuk és útjuk azonban sokban különbözik. Rab Zsuzsa — a nagy irodalmi hagyományokat őrző és ápoló híres pápai kollégium igazgatójának lánya — alig volt 17 éves, amikor első verseskötete megjelent, amelyet még máig se követett másik. A műfordítás útján azonban olyan meredek ívben emelkedett, hogy rövid idő alatt a felszabadulás utáni műfordító nemzedék egyik legkiválóbbjává vált.



Csanádi Imrének, a zámolyi parasztyereknek viszont érett költőként 17 évig kellett várnia arra, hogy első verseskötete megjelenhessék. Az emelkedését sok kolonccal nehezítő gyermekkort követő háború, majd a szabadság ígézetéből kiszakító négy esztendő hadifogság bőven elegendő lett volna arra, hogy végleg ketté törje az induló költő pályáját. Csanádi Imrében azonban volt erő, szívós konokság, és mindenekfelett tehetség, hogy vállalja a nehéz „esztendők terhével” mindent újrakezdjen, mondja, amit a szíve diktál, mert

*„Mitévő legyen, nyelvén akinek
szavak dagadoznak?
fojtja torkába: oldalán is ki
sebbel fakadoznak, —
feltátja száját, félvén is hősen
támad a Gonosznak!”*

És bár később is voltak buktatók, keserítő körülmények életében, amelyektől meg-megtorpant, időnként el-elhallgatott, embersége és tehetsége ezeken is átsegítette. Az utóbbi időben pedig szemmel láthatóan oldódik keseredettsége, derűsebbé vált, és költészete, amely eddig is a kortársak legjelentősebbjei közé emelte, a jelek szerint most fordul igazán termőre.

Hasonló változás tapasztalható Rab Zsuzsánál is, aki a világirodalom tolmácsolása mellett mind gyakrabban hallatja saját hangját, korán megjelent első verseskötete után most tervezi a másíknak kiadását, amely — amint ezt verseinek ismerői tudják — igazolja majd, hogy a kiváló műfordító rangos költő is.

Barátaik és ismerőseik azt is tudják, hogy a kedvező változás nem véletlen. Összefügg azzal, amiről sok egyéb jel mellett néhány — egymásnak visszhangként válaszoló — emlékezetesen szép versük is vall: házasságuk, „egymás sorsába csapódásuk” több egyszerű anyakönyvi ténynél. Olyan kapcsolatot és harmóniát jelent, amely emberi és költői énjük derűsebbé, színesebbé és gazdagabbá válását jótékonvan segíti.

Ezt érezzük mostani beszélgetésünkénél is, amelynek során először Csanádi Imrétől érdeklődünk költői őseiről, költészetének gyökereiről.

— Mióta eszmélni tudok; mindig a sokféleség vonzott; egyaránt izgatott új és régi, hazai és külföldi költő, nemcsak lángelmék, de kismesterek is. Hogy ki

mindenkitől tanultam kamaszkorom óta mindmáig, nem sorolhatom föl, mert untatóan hosszú névsorra nőne. Indulásonkat (1938 körül) mindenesetre a Nyugat talam frissiben fölfedezett József Attiláé. Később népköltészetünk és a magyar költői múlt rendszeres megismerése révén ért sok jótékony ösztönzés.

A maiak közül kiket érez legközelebbi rokonainak?

— Leginkább Benjámin Lászlóval és Simon Istvánnal értjük meg egymást, de semmilyen termékenyítő hatás elől nem óhajtom magam elzárni. Illyéstől csakúgy volt és van mit tanulnom, mint Weörestől, Erdélyitől, Nagy Lászlótól, Kassáktól, vagy akár a fiatalabbaktól.

Mai verseiben nem kap annyira hangot a szülőföld, az otthoniak gondja és öröme, mint a régebbieken. Van-e mégis valami hatása mai költészetére az ifjúkori élményeknek és az otthoni élet változásainak?

— Az alapélmény sem variálható örökösön büntetlenül. El kell szakadni tőle, hogy újra meg újra visszatérhessünk hozzá.

A Magvető kiadásában megjelent verseskötetek egész sora dicséri igényes lektori és szerkesztői munkáját. Így nem csak olvasóként, kortársi érdeklődőként, hanem „hivatalból” is jól ismeri költészetünk helyzetét. Milyenek látja?

— Tétováság, elbizonytalanodás érezhető mai költészetünkben, és ez nem is egy-gyökerű. A javára azonban a jövőendő is nyilván megbecsüléssel tekint, amíg a magyar irodalomnak becsülete lesz.

Vannak, akik úgy látják, hogy a mai költészet kevesek ügyévé vált, „a költők költőknek írnak”. Tapasztalatai szerint megfelelő-e a visszhangja és társadalmi hatása mai költészetünknek?

— Sem a visszhang, sem a társadalmi hatás nem megfelelő. Ha például a sport iránti érdeklődéshez hasonlítjuk, nevetségesen csekély. Sokféle oknál fogva van ez így; írtak, beszéltek erről már elegenden és eleget. Sem egészségesnek, sem kívánatosnak nem tartom a befeléfordulást, de ha kellő visszhang híján ilyesmi tapasztalható, nincs rajta mit csodálkozni.

Közismert, hogy a népköltészet és a régi magyar irodalom alapos ismerője és kutatója. E téren végzett munkájáról és terveiről is szeretnénk valamit hallani.

— Szabad időm és energiám nagyobb részét hosszú évek óta kutatásra fordítom. Régi kiadványokból, kéziratokból kazalnyi verset másoltam ki. A magyar népi líra és a XVIII. század szülőtteinek költészetét foglalkoztat leginkább. Más és másképpen ugyan, de izgatóan gazdag világ mind a kettő. Ha egyszer megjelenhetnek gyűjteményeim, gondolom, az irodalmi közvélemény is megérti, miért tulajdonítok nem is akármilyen fontosságot ennek a munkámnak. Mellettük mintegy mellékesen készítettem el A magyar valóság versei c. antológiát. Hasonló tervet még jónéhányat nemcsak melengetek, de féligmeddig már meg is valósítottam.

Végül még egy kérdés: mikorra várható új Csanádi kötet megjelenése?

— Az idei könyvhétre a Magvető adja ki Csillagforgó címen a verseimet. Előző gyűjteményes könyvemnek, az Ördögök szekerén-nek javarészt is belefoglaltam, jócskán újraserkesztve, kiegészítve.

A feleség: Rab Zsuzsa is költőként kezdte. Az irodalmi közvélemény mégis elsősorban rangos műfordítás-kötetei, és száznál több regényfordítása alapján értékeli munkásságát. Melyik áll közelebb a szívéhez: a költészet, vagy a fordítás?

— Nagyon korán kezdtem verset írni. Ezzel párhuzamosan — még mielőtt a műfordítás művészetéről tudtam volna — feltámadt bennem a kíváncsiság: vajon az idegen nyelven írott verset hogyan szólaltassuk meg magyarul. Ez a szenvedély mindjobban magával ragadott. Azokban az években aztán, amikor a költői jelentkezés lehetősége számomra egyéni, és nem csak egyéni okoknál fogva egyre inkább bezárult, a műfordítás adta nekem a kedvet a végzett, folyamatos munka öröme. Ez viszont energiámat idővel túlságosan is lekötötte; a visszatérés a magam mondanivalójához ezért volt nehéz. Ugyanakkor mindvégig ösztönzött a vágy, hogy magam is megszólaljak.

Sokan azt tartják, hogy a fordítás nem művészet, hanem mesterség. Mi erről a véleménye?

— Mind a kettő lehet. Ha a fordító csak esetlegesen és válogatás nélkül vállalkozik felületesen ismert feladatra, akkor pusztán mesterség. Művészet akkor, ha ki-ki megkeresi magának azokat a költőket, akikről úgy érzi: helyette beszélnek, akiket szeret, akik közel állnak hozzá.

Eddigi gazdag fordítói munkássága során melyek voltak a legkedvesebb fordítói élményei?

— Sok kedves élményem volt, sorolni se győzöm. Fordítani Andersen meséit, „testközelből” szemügyre venni gyermekkorom kedves mesefiguráit és újra gyermekké válni... Csehov kétszáz-egynéhány novellájának fordítása életem egyik legszebb szakasza volt. A boldog rátalálás Jeszenyinre, Cvetajevára... A felfedezések öröme, a szovjet „új hullám” megismerése, átültetése hazai földre... Az álmélkodó keresgélés az orosz népköltészet alig ismert kincsei között... Mostanában már szinte valamennyi munkám élmény, hiszen csak olyan munkába fogok, ami élmény lehet.

A családon belül a költő-férj kap-e néha lektori feladatokat?

— Minden készül és kész munkámat megmutatom férjemnek. Igényes szigorúsága megnyugtató biztonság számomra.

Min dolgozik most, milyen kötetei jelennek meg legközelebb?

— A legfiatalabb szovjet költőnemzedék antológiáját állítom össze az Európa Könyvkiadónak. Még ebben az évben — férjemmel közösen — kötetnyi ó-orosz egyházi éneket, históriás éneket és történelmi balladát fordítunk. Ezeket a jórészt középkori darabokat az ikonok irodalmi vetületének nevezném. Közben pedig saját verseskötetemet állítom össze. A sokévi hallgatás és mások helyett beszélés után talán megtalálom végre a magam hangját. Ezt pedig, ha sikerül, elsősorban férjem inspiratív biztatásának köszönhetem.

— Az idei könyvnapon a Magvető kiadásában jelenik meg Dobok és fuvolák című műfordításkötetem. Az orosz költészetet bemutató Sárkányölő után ebben a világlíra számomra legkedvesebb darabjait gyűjtöttem össze.

Kö n c z ö l I m r e

Háromszázötven éve halt meg Cervantes

Zavaros, bizonytalan kor, csupa ellentmondás, melyben jól megfér egymással hódítás és kudarc, gazdagság és szegénység, gyilkos aranyláz és átszellemült vallásosság. A korra II. Fülöp konok egyénisége nyomja rá bélyegét, aki maga is csupa ellentmondás; helyre akarta állítani a kereszténység egységét, s benne, Spanyolország vezető szerezére törekedett, de az alatta elhatalmasodott inkvizíciót épp a spanyolok ellen használta fel, áhítatos, hívó keresztény, de fia, a Schiller-hős Don Carlos, börtönben pusztul el. Nevéhez fűződik a Cateau-Cambrésis-i békekötés, melyben Franciaország a spanyolok javára lemondott Itáliáról, az ozmán birodalomra a lepantói csata jelenti az első csapást, de II. Fülöp alatt pusztul el a győzhetetlennek hitt Armada, szakad le Németalföld, miközben az Újvilág kalandorai mérhetetlen kincset hordanak az óházába.

Mihez kezdjen ilyen korban egy író, aki komolyan veszi hivatását, s egyetlen törekvése, hogy tükröt tartson a valóság elé? A spanyol irodalom kulisszái már állnak: Antonio de Nebrija a XVI. század elejére megalkotta az első spanyol nyelvtant, 1554-ben megjelent a nevezetes Lazarillo de Tormes, a pikareszk-regények máig eleven mintája, s a század második felében teljes fényben tündökölt Lope de Vega napja. A filológusok úgy tudják, hogy ezekben az évtizedekben körülbelül 24 000 színdarabot írtak spanyol földön, amit el is hihetünk, hisz két színpadon folytak a naphosszat tartó színházelőadások, hogy a lelkes közönség a díszletváltozások alatt és a felvonásközökben se unatkozzék.

Cervantes sok mindent megpróbált életében, pedig szíve csak az irodalomhoz vonzotta. Huszonkét éves volt, midőn egy kardinális kíséretében Itáliába utazott, s egyszerre a latin emlékek és az olasz irodalom bűvöletébe került, melynek hatása egész életére szól: az antik Róma kincsei, a Novellino, Boccaccio, Bandello szelleme visszahat a spanyol valóság ellentmondásaira. A terjengős lovagregények és pikareszk-történetek spanyol hagyománya után megismeri az olasz novella zárt formáját, mely szembefordul a középkor merev konvencióival, s egyformán mer antiklerikális lenni és erotikusan életigenlő.

